DOMSTOLENS DOM (Femte Afdeling)
24. april 1997 *

I sag C-39/96,

angående en anmodning, som Arrondissementsrechtbank, Amsterdam, i medfør af EF-traktatens artikel 177 har indgivet til Domstolen for i den for nævnte ret verserende sag,

Koninklijke Vereeniging ter Bevordering van de Belangen des Boekhandels

mod

Free Record Shop BV,

Free Record Shop Holding NV,

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af EF-traktatens artikel 85 og af Rådets forordning nr. 17 af 6. februar 1962, første forordning om anvendelse af bestemmelserne i traktatens artikel 85 og 86 (EFT 1959-1962, s. 81), som ændret ved Rådets forordning nr. 59 af 3. juli 1962 (EFT 1959-1962, s. 220),

har

* Processprog: nederlandsk.

DOMSTOLEN (Femte Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, J.C. Moitinho de Almeida, og dommerne L. Sevón, C. Gulmann, D.A.O. Edward (refererende dommer) og M. Wathelet,

generaladvokat: C.O. Lenz
justitssekretær: assisterende justitssekretær H. von Holstein,

efter at der er indgivet skriftlige indlæg af:

— Koninklijke Vereeniging ter Bevordering van de Belangen des Boekhandels ved advokaterne Th. R. Bremer og M. van Empel, Amsterdam

— Free Record Shop BV og Free Record Shop Holding NV ved advokat Th. J. Bousie, Amsterdam

— den nederlandske regering ved kommitteret A. Bos, Udenrigsministeriet, som befuldmægtiget

— den franske regering ved kontorchef C. de Salins og fuldmægtig R. Loosli-Surrans, begge Juridisk Tjeneste, Udenrigsministeriet, som befuldmægtigede

— Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved W. Wils, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtiget,

på grundlag af retsmøderapporten,

efter at der er afgivet mundtlige indlæg i retsmøde den 12. december 1996 af Koninklijke Vereeniging ter Bevordering van de Belangen des Boekhandels ved Th. R. Bremer og M. van Empel, af Free Record Shop BV og Free Record Shop Holding NV ved Th. J. Bousie, af den nederlandske regering ved konsulent M. A. Fierstra, Udenrigsministeriet, som befuldmægtiget, og af Kommissionen ved W. Wils,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 6. februar 1997,

afsagt følgende

Dom

1 Ved dom af 1. februar 1996, indgået til Domstolen den 13. februar 1996, har præsidenten for Arrondissementsrechtbank, Amsterdam, i henhold til EF-traktatens artikel 177 forelagt tre præjudicielle spørgsmål vedrørende fortolkningen af samme traktats artikel 85 og af Rådets forordning nr. 17 af 6. februar 1962, første

forordning om anvendelse af bestemmelserne i traktatens artikel 85 og 86 (EFT 1959-1962, s. 81), som ændret ved Rådets forordning nr. 59 af 3. juli 1962 (EFT 1959-1962, s. 220, herefter »forordning nr. 17«).

2 Disse spørgsmål er blevet rejst under en tvist mellem Koninklijke Vereeniging ter Bevordering van de Belangen des Boekhandels (herefter »KVB«) og selskaberne Free Record Shop og Free Record Shop Holding (herefter »Free Record Shop«) vedrørende Free Record Shop's overholdelse af det af KVB udarbejde reglement for handelen med bøger i Nederlandene (Reglement voor het Handelsverkeer van Boeken in Nederland, herefter »KVB-reglementet«).

3 Ifølge dette reglement skal KVB's medlemmer ved hjælp af en klausul, som skal figurere i de salgsbetingelser, de skal anvende, opretholde den salgsprisordning, som pålægges detailhandlerne i henhold til dette reglement, også over for dem, der som Free Record Shop ikke er tilsluttet KVB.

4 Det fremgår af hovedsagen, at Free Record Shop har udbudt et dusin bøger til salg med en ikke-reglementeret rabat på 25%, som skulle have været solgt til den pris, der pålægges i henhold til KVB-reglementet.

5 Free Record Shop har gjort gældende, at det er uforeneligt med traktatens artikel 85 at pålægge en salgspris for bøger, således som KVB-reglementet foreskriver. KVB hævder, at dens reglement er omfattet af den foreløbige gyldighed, der følger af anmeldelsen af den tidligere udgave af dette reglement, som KVB, der dengang

hed VBBB, havde anmeldt til Kommissionen den 30. oktober 1962. Ifølge KVB er de ændringer, der er foretaget i reglementet efter anmeldelsen, blot smidiggørelser med hensyn til de salgspriser, der pålægges detailhandlerne.

6 Da anmeldelsen er sket i 1962, og da Kommissionen ikke har truffet beslutning siden hen, nærer præsidenten for Arrondissementsrechtbank, Amsterdam, tvivl med hensyn til den foreløbige gyldighed af KVB-reglementet i den udgave, der har været gældende siden den 1. januar 1993, og har rejst det spørgsmål, om det er muligt fortsat at påberåbe sig denne foreløbige gyldighed, og i bekræftende fald, indtil hvilket tidspunkt. Han har derfor udsat sagen og forelagt Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Såfremt en aftale mellem virksomheder eller en vedtagelse inden for en sammenslutning af virksomheder om regulering af konkurrencen er kommet i stand, før forordning nr. 17/62 trådte i kraft, og rettidigt er blevet anmeldt til Kommissionen i henhold til bestemmelserne i denne forordning, mens Kommissionen i det hele ikke har reageret på anmeldelsen, er denne aftale eller denne vedtagelse da fortsat omfattet af den 'foreløbige gyldighed', som ifølge Domstolens praksis tilkommer anmeldte karteller?

2) I bekræftende fald, fortsætter denne 'foreløbige gyldighed' da på ubestemt tid? I benægtende fald, hvilke omstændigheder afhænger den 'foreløbige gyldigheds' ophør da af?

3) Vedrører den 'foreløbige gyldighed' kun aftalen eller vedtagelsen som nævnt i spørgsmål 1) i den form, hvori den er anmeldt, eller omfatter den også aftaler eller vedtagelser, der er kommet i stand senere, og som i ændret form fortsætter de samme kartelaftaler, for så vidt disse ikke indeholder nogen udvidelse

eller skærpelse af kartelaftalerne, set ud fra det fælles markeds funktion og virkeliggørelse?«

Det første og det andet spørgsmål

7 Med det første og det andet spørgsmål, som må behandles under ét, spørger den forelæggende ret reelt, om den foreløbige gyldighed af en aftale, der er indgået, før forordning nr. 17 trådte i kraft (herefter »gammel aftale«), og som behørigt er anmeldt til Kommissionen før den 1. november 1962, først ophører, når Kommissionen har udtalt sig positivt eller negativt om denne aftale, eller om den foreløbige gyldighed i mangel af en sådan beslutning er tidsbegrænset.

8 Artikel 5, stk. 1, i forordning nr. 17 bestemmer, at aftaler, vedtagelser og samordnet praksis af den i traktatens artikel 85, stk. 1, omhandlede art, som består ved denne forordnings ikrafttræden, og med hensyn til hvilke deltagerne agter at påberåbe sig bestemmelserne i traktatens artikel 85, stk. 3, inden den 1. november 1962 skal anmeldes til Kommissionen.

9 Det fremgår af Domstolens praksis, at de gamle aftaler, som behørigt er anmeldt til Kommissionen før den 1. november 1962, foreløbigt er gyldige, så længe Kommissionen ikke har taget stilling hertil (jf. herved dom af 28.2.1991, sag C-234/89, Delimitis, Sml. I, s. 935, præmis 48).

10 Denne foreløbige gyldighed er dels berettiget af hensyn til beskyttelsen af retssikkerhedsprincippet på aftalerettens område, dels af hensynet til interesserne hos deltagerne i den behørigt anmeldte gamle aftale. Som generaladvokaten nævnte i punkt 16 i sit forslag til afgørelse, kan den omstændighed, at der er forløbet mere eller mindre lang tid siden anmeldelsen af en gammel aftale, uden at Kommissionen har taget stilling, ikke bevirke, at denne aftales foreløbige gyldighed bringes til ophør.

11 Det følger heraf, at den foreløbige gyldighed af en gammel aftale, der behørigt er anmeldt til Kommissionen, først ophører, når denne har udtalt sig om aftalen.

12 De to første spørgsmål skal således besvares med, at den foreløbige gyldighed af en gammel aftale, der er anmeldt til Kommissionen før den 1. november 1962, først ophører, når Kommissionen har udtalt sig positivt eller negativt om aftalen.

Det tredje spørgsmål

13 Den forelæggende rets tredje spørgsmål er reelt, om den foreløbige gyldighed af en gammel aftale, der behørigt er anmeldt til Kommissionen, fortsat består, uanset om dens indhold senere er blevet ændret, når ændringerne ikke indebærer nogen udvidelse eller skærpelse af aftalens virkninger.

14 Det er fast retspraksis, at aftaler, som er indgået, efter at forordning nr. 17 trådte i kraft, og som er en nøjagtig gengivelse af en standardaftale, der er indgået tidligere og behørigt anmeldt som sådan, nyder godt af den samme midlertidige gyldighed som denne (jf. dom af 30.6.1970, sag 1/70, Rochas, Sml. 1970, s. 85, org. ref.:

Rec. s. 515). Domstolen har ligeledes antaget, at såfremt man nægter at anerkende den foreløbige gyldighed i tilfælde, hvor aftalers begrænsende virkning smidiggøres ved ændringer, ville det være ensbetydende med at straffe kontrahenterne for frivilligt at have begrænset aftalens anvendelsesområde, hvilket strider mod konkurrencerettens ånd og ville afholde de pågældende fra at smidiggøre deres aftaler (jf. herom dom af 20.3.1980, sag 106/79, Eldi Records, Sml. s. 1137, præmis 16).

15 Disse betragtninger er dog kun gyldige, når de ændringer, der foretages i de gamle aftaler, medfører en smidiggørelse af deres begrænsende virkninger. Enhver selv nok så ringe skærpelse eller udvidelse af begrænsninger, og så meget desto mere enhver indførelse af nye begrænsninger, skal i princippet anses for at have bragt den gamle aftale, der blev tillagt foreløbig gyldighed, til ophør, og for at have indført en ny aftale, som ikke er omfattet af den foreløbige gyldighed. Ingen retssikkerhedsbetragtning berettiger nemlig til, at parterne i en gammel aftale frit kan skærpe dennes begrænsende virkninger.

16 Såfremt ændringen af den gamle aftale imidlertid bevirker, at der indføres en ny begrænsning, som kan adskilles fra aftalens øvrige bestemmelser (jf. herved dom af 30.6.1966, sag 56/65, Société Technique Minière, Sml. 1965-1968, s. 211, org. ref.: Rec. s. 337), og som ikke berører dens opbygning, anfægtes den foreløbige gyldighed af den gamle aftale, således som den forelå før ændringen, ikke på ny, idet kun den nye begrænsning ikke er omfattet af den foreløbige gyldighed.

17 Det tilkommer den nationale ret på baggrund af de foregående betragtninger at vurdere arten og følgerne af de ændringer, der er foretaget i den gamle aftale.

18 Det tredje spørgsmål skal følgelig besvares således, at en gammel aftale, der behørigt er anmeldt, kun har foreløbig gyldighed, såfremt aftalens bestemmelser stadig er uændrede, eller, i tilfælde af ændringer, såfremt disse ikke bevirker, at aftalens begrænsende virkninger skærpes eller udvides.

Sagens omkostninger

19 De udgifter, der er afholdt af den nederlandske og den franske regering samt Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke erstattes. Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN (Femte Afdeling)

vedrørende de spørgsmål, der er forelagt af Arrondissementsrechtbank, Amsterdam, ved dom af 1. februar 1996, for ret:

1) Den foreløbige gyldighed af en aftale, der er indgået, før Rådets forordning nr. 17 af 6. februar 1962 — første forordning om anvendelse af bestemmelserne i traktatens artikel 85 og 86, som ændret ved Rådets forordning nr. 59

FREE RECORD SHOP

af 3. juli 1962 — trådte i kraft, og som er anmeldt til Kommissionen før den 1. november 1962, ophører først, når Kommissionen har udtalt sig positivt eller negativt om aftalen.

2) En behørigt anmeldt aftale, som er indgået, før forordning nr. 17, som ændret ved forordning nr. 59, trådte i kraft, har kun foreløbig gyldighed, såfremt aftalens bestemmelser fortsat er uændrede, eller, i tilfælde af ændringer, såfremt disse ikke bevirker, at aftalens begrænsende virkninger skærpes eller udvides.

Moitinho de Almeida Sevón Gulmann

Edward Wathelet

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 24. april 1997.

R. Grass

Justitssekretær

J.C. Moitinho de Almeida

Formand for Femte Afdeling